

ACC. N:R M. 10964: 1-5.

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Mfru. Sjöberg*
Härad: *Västbo* Adress: *Lanna*
Socken: *Kulltorp* Berättat av:
Uppteckningsår: *1949* Född år *1877* i *Lanna*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Offen mot sjukdom.

s. 1-5.

H. G. 1.

M. 10964: 1.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Alfr. Sjöberg.
Härad: Västbo. Adress: Lanna.
Socken: Kulltorp. Berättat av:
Uppteckningsår: 1900. Född år 1877 i Lanna

Hyltén-Cavallius-Stiftelsens frågelista I.

Frågor om offer mot sjukdom. H. C. A.

Om man råkade slå ut kokande vatten eller om en människa kastade sitt vatten där de 'underjordiske, eller osynliga', d. v. s. vättar, älvor och tomtar, hade sina gångar blev det ingen trivsel eller ro i den gården. Män och djur sjuknade. Fingo utslag och bulnader på kroppen. Man blev tungsint och slö. Då begrep man att man förtörnat dessa osynliga väsen. Och nu gällde att med vissa ceremonier och offer söka blidka dessa. Offren voro kanske lite olika i orterna, efter vad det berättats. Här offrade man silvermynt som grävdes ner i jorden på sådana platser där man trodde dessa mystiska väsen hade sina vägar. Men det kunde t. o. m. gå så långt att gårdens byggnader måste flyttas till annan plats för att få lugn.

Andra sjukdomar som man iråkat kunde man bli befriad från genom att fästa dem vid träd, men härvid förekom ej något offer, åtminstone ej här på orten. Det var huvudsakligen bölder, finnar, utslag och tandvärk man satte bort. Detta gick så till att man med en spetsig trästicka, knappnål eller spik berörde det sjuka stället, vilken därefter slogs in i barken på ett träd. Man kunde sätta ned i vilket träd som helst, men det var dock vissa träd som allmänt ansågos särskilt lämpliga. Bäst ansågs likväl vara en rönn som vuxit ur ett annat träd. En sådan rönn kallades 'flogrönn'. Man trodde också att den som högg ett sådant träd ådrog sig de sjukdomar som satts ned i detsamma. I det så kallade 'Gravakärret', en ångsmark på Lanna mo i Kulltorp socken, fanns ett sådant träd, en gammal av blixten flera gånger träffad furu, som man satte ned i. Om detta träd berättade mig en gammal längesedan avliden torpare, Anders Jonasson, som även sonvednamn benämndes 'gadden'. Att han då

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10964:2

Landskap: Småland. Upptecknat av: Alfr. Sjöberg.
Härad: Västbo. Adress: Lanna.
Socken: Kulltorp. Berättat av:
Uppteckningsår: 1900. Född år 1877 i Lanna

då man var i färd att hugga skogen, för bebyggelse, varnade arbetarna från att fälla detta träd. Men dessa bara skrattade och menade det bara skrök, gubbens prat. Trädet fälldes i alla fall, och banemannen blev så illa bekajad med bölder att han under tre veckors tid knapast kunde lämna sängen. Jag varnade, sa gubben, men han hånade. Så blev han också sjuk. Se det går inte att sätta sig mot makterna. Tyckte den gamle. Så otroligt det än låter var är det likväl ett faktum. Fast sjukdomen ju var en ren tillfällighet, och ingalunda hade sin orsak uti att tallen höggs.

Mannen var ofta ansatt av böldsjukdomar. Nämnda tall kallades även 'spöktallen'. Då det är ganska längesen trädet höggs ned varför något foto ej kan anskaffas. Det var en hög och reslig furu, med en topp som liknade ett uppspänt paraply. Efter beskrivning bifogas en blyertsteckning.

För mycket längesedan brukade man att bota sjukdomar genom träd-dragning. Men det dock bara barnsjukdomar man på detta sätt sökte bot. Såsom engelska sjukan, eller som den här kallades 'skärvan'. Men man drog barnet genom ett kluvet träd vissa gånger under tystnad. Man måste efter en sådan procedur offra en slant efter råd och lägenhet, i den s.k. 'fättibössan', vilken ända till början av 1890-talet var placerad vid grinden till sockestugan. I en skogskift kallad 'ryttarebackarna', som tillhörde rusthållet Lanna Heggård, som vuxit samman till ungefär en meters höjd varefter det delat sig och blivit två för att efter ännu en meter åter sammanvuxit. Genom denna springa brukade man draga det sjuka barnet. Trädet var en björk som för femtio år sedan vid en stark storm bröts ned. Ännu ett dylikt träd skall för ännu längre tid tillbaka ha funnits i Lanna på en bergshöjd mellan gårdarna Bobacka och Nästagård kallad 'Klintaberget', brukade man till träd-dragning. Detta skulle varit ett mycket egendomligt träd, och ej tillhörande de på orten vanliga träd-slagen. Detta träd offrade man efter vad det berättats mig i en springa. Det troddes, om någon sökte stjäla offrade pengar så drabbades han av

Ifyll endast ovanstående uppgifter! * fanns en tall

M. 10964:3

Landskap: Småland Upptecknat av: Alfr. Sjöberg,
Härad: Västbo. Adress: Lanna,
Socken: Kulltorp. Berättat av:
Uppteckningsår: 1909. Född år 1877 i Lanna

samma sjukdom, för vilken det offerats. Eller också förlorade han sitt förstånd och blev 'fol', som man sade. I Fänestads skog, ~~på xxxxxx~~ Ryden kallad på gränsen till Lanna by i Kulltorp socken. Har det funnits en offerkälla.

Den var belägen ungefär etthundra meter nordväst om det branta, dystra och otillgängliga Jungfruberget. Där trollen fordom höllo till och där det ofta spökade, samt några få meter från den gamla färdevägen över den s.k. 'Flymossen' mellan Lanna och Herrestad till värnemo drog fram.

Källan är numera så gott som omöjlig att upptäcka, därför att marken ~~nu~~ är försumpad och överväxt av mossa och starrgräs, samt ~~xxxxxx~~ ligger cirka femtio meter ut i själva mossen. Och man måste vara synnerligen väl lokaliserad för att hitta den. Men så där en 70 eller 75 år sedan var marken omkring källan, jämn, fin och gräsbevuxen, med en krans av björk och alar runt omkring. Här samlades ungdomen varje midsommarafton från Lanna och Fänestad byar, för att med lekar och dans hälsa årets fagraste tid. Här släkte man sin törst ikällans friska vatten mellan danserna. Här offerade man pengar och smycken för att få lycka under året. Här lärde ungdomarna att känna varandra och här iden ljusa sommarnatten knötes förbindelser som varade hela livet. Det var något märkvärdigt med detta vatten, det liksom berusade och kom de unga att glömma både tid och rum, sorger och besvärligheter. Hela livet låg framför dem som isettenda skimmer av ljus och lycka. Allt flög bort som en dröm, man bara levde och njöt som man endast kan i ungdomens vår. Men även vid andra tider fick källan besökare. Det var då folk råkat ut för sjukdomar som man trodde de 'osynliga' vållat dem, såsom 'trollskott' och 'älvablåst' m.fl. dylika. Mot sådana var detta vatten ett ofelbart botemedel, men även för andra krämpor verkade vattnet lindrande. Men för sjukdomar måste man dricka vattnet och offra före soluppgången annars förlorade vattnet sin kraft. För övrigt så offerade de flesta som färdades därförbi, för lycklig resa.

Fyll endast ovanstående uppgifter!

Landskap: Småland M. 10964:4.
Härad: Västbo Upptecknat av: Alfr. Sjöberg
Socken: Kulltorp Adress: _____
Uppteckningsår: 1949 Berättat av: _____
Född år 1877 i Lamma

Det lär ha offerats ganska dyrbara saker efter vad sägnerna förtälja. Ty det berättas att en fattig bonde eller torpare varit djärv nog att skatta källan på dess innehåll och blev rik på det fisket, men straffet nådde honom. Han insjuknade nämligen i en tärande sjukdom som inom ett år lade honom i graven. Detta trodde man var straffet för helgerånet.

Sedan vägen till Värnamo flyttats glömdes källan bort. Det blott gamlingar som sökte henne och offrade. Flymossen och skogen, enbuskarna och ljunger lade så småningom beslag på den mark där fäderna trädde dansen och fröjdades i lekarna. Sedan mer än en mansålder tillbaka har nog intet offer förekommit. Seden att dricka av vattnet och offra i källan, var troligen en kvarleva av en forntida kult till ära för fruktsamhetens och fortplantningens gudomligheter.

I 'Storjölen', i ovannämnda Flymossen, en källsjö av enastående klart och rent vatten, offerades tygbitar och kopparmynt då man sökte bot mot 'skärvan' hos barn. Men vattnet måste hämtas en torsdagsmorgon vid nymåne. Den sjuke tvättades i vattnet. Trots att jölen ligger i en dymosse och har varken av eller tilllopp är vattnet kristallklart och smakar som vanligt källvatten.

Man ~~offrade~~ offerade även grenar och ris på sådana platser där någon blivit ihjälslagen eller på annat sätt vådligt omkommit, för att den omkomne ej skulle gå igen. Även på sådana platser utå i markerna där någon anträdats eller överraskats under sexuella exesser, offerades på samma sätt. Det blev med tiden rätt så försvarliga rishögar med tiden på sådana ställen. Den ovan omtalade offerkällan vid Jungiruberget var känd både i Forsheda, Kärda och Kulltorps socknar och det var huvudsakligen folket i dessa orter i densamma. Men vid sådana platser där någon omkommit, offerade alla som kom förbi en risgren, pinnar eller några stenar.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10964:5.
Landskap: Småland Upptecknat av: Alfr. Ljöberg
Härad: Västbo Adress: Lanna
Socken: Kullbo Berättat av:
Uppteckningsår: 1949 Född år 1877 i Lanna

En annan plats som efter vad vissa tecken tyda på, i forna tider varit en offerplats, är en med ekar bevuxen kulle på Lanna Södergårds ägor, kallad 'Vaknakullen'. Platsen har genom odling så gott som helt raserad. Men ~~er~~ i en viss ordning liggande stenar som tyda på att en hednisk offerplats varit belägen här, jämte en hel del urgamla knotiga ekar. Tyvärr har så mycket rubbats ur sitt läge att det knappats går att göra sig en riktig föreställning hur det egentligen sett ut. Men av en del upphittade saker såsom stenyxor, flintsker, bucklor och spännen av brons m.m. hittats kring denna kulle, tyder otvivelaktigt att det varit en forntida kultplats.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!